Tillväxt är skillnaden mellan liv och död

Timbro Smedjan den 3 juni 2025

Säg ”ekonomisk tillväxt” och bilden som dyker upp i mångas huvud handlar om saker. Snabbare bilar, större tv-apparater och fler leksaker till barnen. Känslan av att tillväxt till syvende och sist ändå handlar om prylar är nog också en del av förklaringen till den amerikanske presidenten Donald Trumps uttalande om att landets småflickor kanske får nöja sig med ”två dockor i stället för 30” – som en konsekvens av de tullar han har infört – har väckt sådan uppmärksamhet. Det ses som ett klart avsteg från traditionell republikansk politik där fokus legat på tillväxt och ökat välstånd.

Och visst kan ett av uttrycken för ekonomisk tillväxt och framgång i ett land vara just att barnen har fler, roligare och bättre leksaker. Men det är så mycket mer än det – och prylaspekten är nog inte det som de flesta av oss värdesätter mest. För ekonomisk tillväxt är allt som de ökade resurserna som vi får när vi blir rikare används till. Och det är således ingen slump att de länder i världen som har, och har haft, högst tillväxt också är de länder där den förväntade livslängden är högst, skolsystemet och sjukvården bäst och att det är där människor har högst livskvalitet.

Sedan 1950-talet har Sveriges bruttonationalprodukt (BNP) mer än femdubblats. Samtidigt har befolkningen ökat från dryga 7 miljoner till knappt 11 miljoner. En liten del av den ekonomiska expansionen kan alltså förklaras av att vi helt enkelt är fler som bidrar till produktion och ekonomisk aktivitet. Men den stora skillnaden kommer från att vi, per capita, är effektivare och mer produktiva.

Och det spelar roll. Många sjukdomar som på 1950-talet obönhörligen ledde till döden (inklusive många former av barncancer) kan numera botas. 1950 var medellivslängden för kvinnor 74 år för kvinnor och 71 år för män – 10 år kortare än i dag. Två procent av de barn som föddes dog innan de fyllde ett år – vilket kan jämföras med 0,2 procent i dag. Allt det, och oändligt mycket mer, har vi den ekonomiska tillväxten att tacka för. Globalt sett är bilden liknande. På 1950-talet levde hälften av jordens befolkning i vad som klassas som extrem fattigdom. I dag är det 10 procent. Även detta är resultatet av tillväxt och ekonomisk utveckling. Att sedan såväl Sveriges som världens barn har fler dockor och bilar att leka med är en bonus.

Sådana här makrosiffror och mått på hur mycket ekonomin växer är viktiga. De ger oss möjlighet att jämföra över tid och se mönster och sammanhang. Men samtidigt är det viktigt att minnas att ekonomisk tillväxt inte bara är abstrakta siffror, utan något som tar sig olika uttryck för olika människor – eftersom vi värdesätter olika saker.

För mig handlar det till exempel om att jag har en dotter som är frisk och välmående – trots att hon har den autoimmuna sjukdomen celiaki (glutenintolerans). Det är en ganska besvärlig diagnos – inte minst när man, som min dotter, närmar sig tonåren och helst vill vara som alla andra och slippa sin glutenfria specialmat. Men det besväret känns, trots allt, ganska trivialt jämfört med hur det var historiskt, när uppemot 30 procent av barn med celiaki dog innan de hunnit bli vuxna. Att det finns en större mängd glutenfria specialprodukter nu än någonsin tidigare är en bonus – och likaså ett resultat av att ekonomin har växt och utvecklats.

En annan direkt konsekvens, för mig, av ekonomisk tillväxt är att jag har fått betydligt mer tid tillsammans med min pappa. Han var nära att dö av hjärtsjukdom i 55-årsåldern men räddades genom omfattande operationer. Kirurgen konstaterade att pappa därigenom fått mellan 20 och 30 fler år att leva. Bara några årtionden tidigare gjordes sådana operationer inte alls så hade han, och jag, levt bara lite tidigare i historien – innan ekonomin hunnit växa och gjort ännu bättre sjukvård möjlig – hade jag i dag bara haft 28 år gamla minnen av en pappa, i stället för en högst levande sådan.

Så tillväxt handlar inte primärt om saker och om konsumtion av leksaker och prylar. I stället är det ofta skillnaden mellan liv och död – och handlar om möjligheten att leva ett gott liv vid god hälsa. Det är inte minst viktigt att komma ihåg när orosmolnen och problemen i världen hopar sig. När det kan kännas som att prat om tillväxt och tillväxtfrämjande politik är en lyx och något vi kan unna oss när vi har släckt de mest akuta bränderna.

Exempelvis står Sverige, tillsammans med resten av Europa, just nu inför stora säkerhetspolitiska utmaningar. Rysslands krig mot Ukraina har redan pågått ett par år, och nu gör det i kombination med vårt Nato-medlemskap i kombination och ett alltmer oberäkneligt USA att vi behöver rusta försvaret på ett sätt vi inte gjort på länge. I sådana tider av oro är det lätt att fråga sig vem som har tid och ork att tänka på tillväxt. Men i själva verket är det förstås precis det vi behöver göra. För det är en god tillväxt och en god ekonomi som gör det möjligt att hantera utmaningar. I budgeten för 2025 ökar regeringen medlen till det militära försvaret med nästan 13 miljarder kronor, och sett över en 10-årsperiod är det 300 miljarder som ska till. De pengarna behöver komma någonstans ifrån – och den del som är belåning måste förr eller senare betalas tillbaka. Så tillväxtfrämjande politik är en förutsättning för att klara utmaningar – inte en lyx att unna sig när andra problem är lösta.

Detsamma gäller andra utmaningar: Miljö och klimat. Kampen mot kriminaliteten. Demografisk förändring och en åldrande befolkning. Integration. Allt kostar och med mer tillväxt kommer mer resurser, handlingsutrymme och handlingskraft. Så att vi fortsätter att vilja förbättra vår ekonomiska situation och våra liv – vilket är drivkraften bakom all tillväxt – är centralt inte bara för oss själva utan för hela samhället.

Och de som då invänder att det är tillväxten som skapar problemen som sedan behöver lösas har fel. För rikare länder med hög tillväxt är mindre benägna att hamna i militära konflikter, de har en renare miljö och tar bättre hand om sina medborgare. Tillväxt är således i långt högre utsträckning en problemlösare än en problemskapare.

På dörren till mitt kontor på universitetet där jag är professor i nationalekonomi har jag klistrat upp ett budskap. ”The World is a Better Place Today than Ever Before in History – Thanks to Good Economic Ideas”. Jag vill påminna såväl mig själv och mina kollegor om att det vi som ekonomer studerar spelar roll. För värdet av alla de där bra idéerna kan mätas – i välstånd och tillväxt. Och det är detta välstånd och den tillväxten som gör att vi – jämfört med dem som kommit före oss i historien, eller lever på andra platser i världen – oftast lever rätt goda liv, omgivna av människor vi älskar. Så kostnaden för tillväxtfientlig politik, som Trumps tullar, ska inte räknas i antal dockor eller leksaksbilar. I stället är det liv, hälsa och livskvalitet som offras.

Johanna Möllerström